

ДОСВІД ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1920 рр.) ДЛЯ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Купрійчук Василь Михайлович,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир.

Гуманітарна політика – це складний феномен в інформаційно-культурному, духовно-інтелектуальному, морально-ідеологічному житті держави, який має національний, інтеграційний та цивілізаційний виміри. Процес трансформаційних змін, який відбувається в гуманітарній політиці українського суспільства сьогодні повинен передбачити умови для реалізації всебічного розвитку людини, повноцінного освоєння нею соціальних і духовних цінностей. Сутність гуманітарної політики полягає, з одного боку, у збереженні й примноженні духовних надбань соціуму, а з іншого – у забезпеченні можливостей їх раціонального споживання. На сучасному етапі розвитку українського суспільства основне завдання держави в гуманітарній сфері полягає в тому аби вдосконалювати правові, організаційні, фінансові механізми реалізації гуманітарної політики, робити її більш системною, послідовною, конструктивною. І в цьому неocenенну допомогу має надати історичний досвід нашого народу, насамперед, найбільш

яскраві сторінки його боротьби за своє національне самовизначення [1, 2].

Гуманітарні процеси, що відбувалися в Україні за доби національної революції 1917-1920 рр. являли собою визначне явище в українській історії. Саме ця доба ознаменувалася кардинальною перебудовою суспільно-політичного і культурного життя України на національних державно-управлінських засадах, що стало можливим після падіння російського самодержавства. Гуманітарна сфера не лише була втягнута в орбіту цих перетворень, а й більше того – саме тут формувалася духовна основа процесу національного самовизначення, потужна рушійна сила всього комплексу суспільних трансформацій. Однак розгортання гуманітарних процесів в Україні доби національно-визвольної боротьби відбувалося за складних умов, в час потрясінь і змін суспільного ладу, запеклої боротьби з антидержавницькими зовнішніми і внутрішніми силами, що не могло не позначитися на розвитку національної освіти, науки, культури, всієї гуманітарної сфери в цілому. Уроки цієї боротьби, причини злетів і поразок українських урядів мають бути оцінені і враховані в наш час для успішного розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку [3].

Дослідження гуманітарної політики українських урядів у добу національної революції 1917-1920 рр. в загальних координатах суспільних процесів, що відбувалися в Україні, дозволяє зробити ряд висновків, які, не претендуючи на повне і детальне висвітлення всіх особливостей процесів і явищ, що відбувалися в сфері державного управління освітою, наукою, культурою відображають основну суть, тенденції, причинно-наслідкові зв'язки в цій ділянці суспільного життя в її взаємозв'язку з суспільним поступом, що його переживала Україна в добу національної революції.

1. Аналіз розвитку гуманітарної політики українських урядів 1917-1920 рр. засвідчує, що навіть за таких вкрай несприятливих умов лише за три роки української революції, протягом короткого періоду національної державності Україна зробила важливий крок в напрямку подолання наслідків культурної дискримінації. Завдяки високій національній самосвідомості та наполегливості української

влади в екстримальних історичних умовах були закладені основи результативної національної гуманітарної політики.

Національна державність 1917-1920 рр., створюючи сприятливі умови для розвитку гуманітарної політики, утвердила тим самим передумови для досить швидкого духовного відродження українського народу, що було б неможливим в умовах політичного безправ'я. Гуманітарна політика на державницьких засадах набувала могутнього потенціалу для подальшого поступу вже в перші пореволюційні роки, а розвиток національної мови, освіти, науки й культури охоплював все ширші прошарки українського населення.

2. Гуманітарна сфера завжди була і залишається тим середовищем, яке є найбільш сприятливим для патріотичного виховання, формування високорозвиненої національної самосвідомості громадян своєї держави. В добу національно-визвольної боротьби були закладені основи єдиної української національної школи з рівними правами для всіх учнів незалежно від статі, віросповідання, соціального походження тощо. Нова українська школа ставила за мету не лише навчання, а й виховання дітей в дусі патріотизму, любові до України, національно орієнтованої громадянської позиції. Особливо яскраво це проявилось в державно-управлінській діяльності урядів УНР. У відповідності до цих завдань вносилися зміни в навчальні програми, насамперед – запроваджувалося обов'язкове вивчення української мови і предметів українознавства на всіх щаблях освіти – від початкової до вищої школи. Українознавчі дисципліни як обов'язкові включалися до програм навчальних закладів з підготовки вчителів, а за доби Директорії УНР успішне складання іспитів з українознавчих дисциплін було запроваджене як обов'язкова умова для отримання диплома вчителя.

Варто зауважити, що після національного гноблення, політики асиміляції, яка проводилася в Україні протягом тривалого часу, саме українська національна школа, підтримана українським урядами 1917-1920 рр., була тим середовищем, яке могло виховати національно свідомих громадян – патріотів своєї держави.

3. В добу української національної революції 1917-1920 рр. відбувалося становлення і розвиток гуманітарної політики щодо етнічних меншин, які проживали на території України. Національно-культурне відродження України торкнулося не лише титульної нації, а й практично всіх наявних етнічних груп. Це набуло особливо важливого значення, оскільки за часів Російської імперії культура, наука, освіта етнічних меншин не лише не мала державної підтримки, а й переживала постійні утиски й заборони. Тож варто відзначити, що у дуже непростих соціально-економічних та ідеолого-політичних умовах щойно відроджена Українська держава вела інтенсивний пошук шляхів оптимального врегулювання складних етнонаціональних проблем, успадкованих від Російської імперії. В результаті на правових засадах, вироблених УЦР, продовжених Гетьманом П.Скоропадського, ЗУНР і Директорією УНР, вперше у світовій державотворчій практиці були закладені законодавчі передумови забезпечення конституційних прав гуманітарного розвитку етнічних спільнот в Україні. Комплексний підхід дослідження тодішніх подій, виявлені документальні матеріали переконливо засвідчують, що метою української національно-визвольної боротьби 1917–1920 рр. було створення держави, в котрій демократичні засади державного управління повною мірою стосувалися б і національних меншин.

Результати проведеного дослідження дають підстави для низки висновків узагальнюючого характеру, що мають певну практичну значущість у наш час:

а) розбудова української гуманітарної політики стала можливою лише в руслі державного будівництва, яке в кінцевому підсумку трансформувалося у визначальну ідею української національної революції;

б) національні пріоритети української революції 1917-1920 рр., незважаючи на їх певну непослідовність і суперечливість, дали могутній поштовх гуманітарному відродженню в Україні – становленню та розвитку національної мови, освіти, науки, культури тощо. Інерція позитивних процесів, започаткованих в добу національно-визвольної боротьби, значною мірою обумовлювала

спрямованість і національно-культурного ренесансу початку 20-х років;

в) практична результативність гуманітарної політики вирішальною мірою залежала від того, наскільки адекватно ті чи інші урядові рішення відображали суспільні настрої, інтереси громадськості, як в цілому, так і окремих прошарків національно і соціально неоднорідного українського суспільства і якою мірою вони були ресурсно забезпеченими;

г) в реальному вияві національного змісту гуманітарній політиці надавала як її мовна українізація, так і українознавча просвітницько-пропагандистська спрямованість культурного процесу. Якщо мовна українізація передусім була виявом національної форми освіти, науки, культури (за зовнішніми ознаками), то широке впровадження на всіх щаблях культурної вертикалі українознавства як одного з найважливіших чинників духовного відродження нації надавало їй дійсно національного змісту;

д) за умов обмеженого і в часі, і в змісті державно-політичного суверенітету України, досягнення гуманітарної політики Української Центральної Ради, Української Держави гетьмана П.Скоропадського, Західноукраїнської Народної Республіки, Директорії УНР мали тимчасовий характер і апріорі були приречені на стратегічну поразку;

е) однак історичний досвід розвитку гуманітарної політики в добу української національної революції 1917-1920 рр., повинен бути об'єктивно оцінений і максимально імплементований в сучасні реалії українського державотворення. Ці державно-управлінські заходи тодішніх українських урядів в гуманітарній сфері є дуже повчальними, і мусять обов'язково враховуватися при розробці й практичному впровадженні гуманітарної стратегії й тактики сучасної української держави [4, 5].

Список використаних джерел:

1. Kupriichuk V.M. Humanitarian policy in Ukraine. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. 508 p. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/570>

2. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Купрійчука, М. В. Кравченко. – Житомир: Видавництво ФОП Худяков О.В., 2025. – 166 с.

3. Купрійчук В.М. Гуманітарна політика українських урядів у добу національної революції (1917-1920 рр.): монографія / В.М.Купрійчук. – К. : Вид-во Європейського університету, 2014. – 378 с.

4. Купрійчук В.М. Гуманітарні чинники в розвитку українського державотворення (1917-1920 рр.). Дисертація д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2015. 360 с.

5. Купрійчук В.М. Державна політика українізації системи освіти українських урядів у добу національної революції (1917-1920 рр.). Економіка. Управління. Інновації. №. 1(34) (2024). URL: <http://eui.zu.edu.ua/issue/view/18120>